

І. Левківський, кандидат фізико-математичних наук, PhD з фізики, науковий співробітник Гарвардського університету:

«...Ще під час навчання в школі я відвідував Науково-освітній центр при Інституті теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова. Потім, уже студентом, сам читав лекції у цьому центрі для талановитих школярів і студентів молодших курсів. Там познайомився з професором Женевського університету, який читав лекції на запрошення центру (до речі, фінансувала його приїзд швейцарська сторона). Завдяки цьому знайомству я й потрапив до Швейцарії – вступив до аспірантури Женевського університету. Закінчив також аспірантуру в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

...Українські дипломи кандидатів і докторів наук без проблем визнають у Швейцарії. І можна було б обмежитися аспірантурою в Україні, а потім поїхати працювати до Женеви. Але в аспірантурі мені цікавий не лише результат – науковий ступінь, а й сам процес. У цьому сенсі у Швейцарії навчатися цікавіше. Женевський університет давав мені можливість узяти участь у багатьох міжнародних конференціях – сплачував за квитки й проживання в тих містах, де вони проходили. Київський університет не міг собі цього дозволити. А тим часом участь у конференціях є важливою складовою наукової роботи. Це цікаві зустрічі, актуальні дискусії, взагалі можливість відчувати себе на передньому краї науки.

У Швейцарії навчання в аспірантурі триває чотири-п'ять років. Чому в Україні менше – незрозуміло. Скорочений термін заважає молодим науковцям сконцентруватися на наукових дослідженнях і спонукає штампувати неякісні дисертації.

...У Швейцарії немає міністерства освіти й ДАКу. В університетах немає спеціалізованих вчених рад. Кожен університет видає власний диплом про здобуття наукового ступеня. Тому для його репутації й авторитету важливо, щоб дисертація, захищена в його стінах, була справді якісною. Для цього потрібна фахова незалежна експертиза. Організовується вона так. Аспірант подає разом з науковим керівником до деканату рекомендований список вітчизняних та іноземних експертів, що є визнаними фахівцями з теми дисертації. Керуючись цими пропозиціями, деканат призначає групу з трьох або більше науковців. Наприклад, мою дисертацію розглядала комісія з п'яти експертів. Їх запросили з університетів Гарварда, Цюріха, Женеви та Массачусетського технологічного інституту. До речі, університет повністю оплачує дорогу й проживання запрошених.

Відрізняються й формальні вимоги до захисту. Наприклад, за кордоном не вимагають визначеного мінімуму публікацій. Достатньо й однієї. У нас їх повинно бути не менше п'яти (у Росії – три). Провести за три роки аспірантури наукові дослідження, яких би вистачило на п'ять якісних публікацій, – це дуже важко.

Щоб захистити дисертацію у Швейцарії, потрібно заповнити документ на два аркуші формату А4, подати текст дисертації та висновки мінімум трьох експертів...

У нас необхідний кандидатський мінімум – три іспити: з іноземної мови, філософії та спеціальності. У Швейцарії лише один – зі спеціальності. І скласти його можна у будь-який час протягом року. В Україні ж у більшості вишів кандмінімум можна скласти лише раз на рік у конкретно визначений день...

Одразу після захисту текст публікації викладають у відкритий доступ в Інтернет. Якщо хтось побачить плагіат, може написати про це до університету, де захищався здобувач наукового ступеня. Це дуже погано для репутації і дисертанта, і університету. Крім того, оскільки тексти всіх дисертацій відкриті, а для експертизи дисертацій запрошують науковців, які спеціалізуються саме на її темі (а отже, відстежують дослідження в цій сфері), плагіат вони відразу викриють. Обманути всю наукову спільноту дуже проблематично.

В Україні немає вільного доступу до текстів дисертацій. Отже, можливостей для плагіату набагато більше.

...У Швейцарії аспірант ні за що не платить. Усі витрати бере на себе університет. Щоправда, я оплатив видання 10 примірників своєї дисертації. Бо університет видає безплатно лише 20.

...Науковці віком до 35 років мають пріоритет в отриманні грантів на дослідження. Більшість із них фінансують держава (Швейцарський національний фонд наукових досліджень) і університети (вони мають автономію і можуть самостійно розпоряджатися своїми коштами). Наприклад, наша наукова група, що складалася з трьох молодих науковців і професора, за п'ять років отримала на дослідження, участь у конференціях і зарплатню майже півтора мільйони франків. З них 60 % – від Національного фонду і 40 % – від університету.

Великий відсоток фінансування наукових розробок надходить і від приватних корпорацій. Вони вкладають гроші у перспективних молодих людей з ідеями, що можуть бути реалізовані в бізнесі. Підприємці розуміють, що тисяча франків, вкладена в науку сьогодні, через п'ять років дасть мільйон прибутку.

...Швейцарський національний фонд наукових досліджень виділяє на фундаментальні дослідження приблизно половину всіх коштів. Такі дослідження важливі, бо вони формують наукову культуру в суспільстві взагалі й атмосферу для прикладних досліджень. Це стратегічна річ, яка впливає на розвиток усїєї науки.

...Практика навчання за кордоном не є чимось неприйнятним у європейських країнах і США. Але там після навчання люди часто повертаються на батьківщину. Варто поставити запитання по-іншому: що зробити, щоб талановитій молоді було цікаво повернутися в Україну? Наша держава має для цього дуже обмежені фінансові можливості. Може, варто було б сконцентрувати фінанси в кількох установах, створених за зразком швейцарських excellence centers. Такі центри можна було б зорганізувати на базі університетів або академічних інститутів, які надали б для цього свої приміщення, створили б міжнародну комісію незалежних експертів з певного наукового напрямку, запросили б науковців, запропонувавши їм гідну зарплатню, фінансували б експериментальні дослідження. Такі центри обов'язково повинні бути незалежними від держави й університетів. Вони мають контролюватися міжнародною комісією незалежних експертів з певного наукового напрямку. І отримувати фундаментальне фінансування.

Навколо них згуртуються талановиті студенти. Там буде висока концентрація наукових спеціалістів, і це, відповідно, стимулюватиме їх до розвитку. Потрібен синтез освіти і науки. Прообразом такого excellence center можна вважати Науково-освітній центр при Інституті теоретичної фізики, де я навчався» (*І. Левківський: «Жити на стипендію аспіранта в Україні – це подвиг» / Бесіду вела О. Онищенко // Дзеркало тижня. Україна (http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/ivan-levkivskiy-zhiti-na-stipendiyu-aspiranta-v-ukrayini-ce-podvig-_.html). – 2013. – 22–29.11).*